

A természetvédelmi szakköri és tábori tevékenységek hatása az iskolai oktató-nevelő munkára

Tornyospálca községben 1979 óta folyamatosan tevékenykedik környezet- és természetvédelmi szakkör, melynek vezetését a kezdetektől egyedül végzem. Létszámuk általában 50—100 fő, de volt év (1985), amikor elfoglaltságom lehetővé tette, hogy két csoportban 200 fön felüli gyereklétszámot foglalkoztassak természetvédelmi szakkörünkben. Sajátos, talán sok tekintetben országosan is egyedülálló metódika szerint folyik a szakköri munka, melyről, ha töredékében is, de jelen periodika korábbi számaiban már beszámoltam.

Jelen összegzésemben azt kívánom érzékeltetni, hogy milyen kapcsolatrendszernek vannak a címben jelzett iskolai, illetve iskolán kívüli munkaformák között.

I. A szakköri munka elvi, pedagógiai jelentősége

Az iskola életére igen pozitív hatása van a különféle szakköri tevékenységeknek. Munkánkat időnként kiszélesítjük — bevonjuk a tanulók döntő többségét és a nevelőket is. Ilyen például az őszi fásítási akció, a „védetté nyilvánítjuk” akció, amikor egy-egy osztályközösség a község parkjait, odútelepeket, középületek parkjait csinosítja, részt vesz azok különböző karbantartási, ápolási munkálataiban.

Úgyszintén az egész iskolára kiható tevékenység a madarak és fák napjának rendezése. Itt akadályversenyeken, a természet iránti érzelmi kötődést szolgáló vetélkedőkön, erdei kutatóutakon vehetnek részt *tömegesen* a gyerekek. Mindez a szakkörösök szakmai irányításával, szervezésével. Sajátos szervezeti egység szakkörünkhöz a törzs. Minden törzsnek vannak ún. szimpatizánsai, segítői, akik ugyan érdeklődnek a szakköri munka iránt, de különböző elfoglaltságaik miatt nem tudnak rendszeres résztvevők lenni. A szakköri törzsek konkrét feladatokat kapnak erősen differenciált lebontásban, így a törzsen belül senkisésem érzi magát feleslegesnek, ha úgy tetszik, tehetetlennek, értéktelennek.

Ez egyébként mint pedagógiai tevékenység, döntően jelen van minden munkánkban. Ugyanis az iskolában — iskolákban egy jelentős gyerekréteg kimarad sok-sok, főleg intellektuális képességeket igénylő szakkörből. Ezek a „schová sem tartozók”. Természetvédő szakkörünkben — s tapasztalatom szerint más hasonló jellegű közösségekben is — döntően építünk ezekre a különböző nevelési eljárásokból különböző okok miatt, de kimaradó gyerekekre. Értelmesen „igénybe véve” tenniakarásukat, lelkesedésüket, általában nem menekülnek pótcselekvésekhez, hanem elfoglaltságot találnak a szakköri munkában. Megtalálják önmagukat. Ez visszahat a tanulásra, az iskolai munkára, hiszen megváltozott magatartásukkal a közösségi beilleszkedés könnyebbé válik, vagy megoldódik, teljesítőképességük (a szakköri elvárások motivációja révén) fokozódik, iskolai előmenetelük javul, illetve méréseim szerint, semmi esetre sem romlik.

A környezeti-közösségi nevelésen belül lehetőség van a biológiai, földrajzi, kémiai, fizikai ismeretbővítésre is. Ennek egyik formája a szakköri tantermi foglalko-

zásokon kínálkozik, másrészt a terepmunka jelent nagyszerű lehetőségeket. Véleményem szerint minden egyes természetvédelmi szakkört vagy fakultációs órát vezető tanárnak feltétlenül ismernie kell az adott iskolatípusbeli osztályok tantervének, tananyagainak vázát, hogy a megfigyeléseket, kísérleteket ehhez igazítsa, elkerülve az átfedéseket, ismétléseket.

A szakköri foglalkozásokon időnként lehetőség van a tanulmányi munka értéklésére, közösség előtti dicséretekre, elmarasztalásokra — ezek gyakorlatom szerint rendkívüli nevelőerővel bírnak. Amennyiben biológiai szaktanterem, szertár, illetve kutatószoba is van az iskolában (mint a mi esetünkben), a terepen gyűjtött gazdag természetrajzi anyag feldolgozását, tárolását itt oldhatjuk meg. Rengeteg hasznos szemléltetőanyaghoz jut ezek által a gyűjtések által mind a nevelő, mind az iskola. Az esztétikai nevelés jó lehetősége lehet mini virágkötészeti gyakorlatok szervezése, rajzverseny, szakköri naplók kiállítása. Tegyük ezeket minél nagyobb gyerekközönség számára hozzáférhetővé, mintegy értékelve, motiválva ezzel is a munkákban résztvevőket.

Hagyományosan szakkörösök látják el évek óta a szaktanterem állandó felügyeletét, így a növények, a sokféle akváriumi, terráriumi állat gondozását, a terem esztétikájának alakítását. Saját szakköri faliújság van, melyre olyan gyerekek is készítenek rajzokat, írnak cikkeket, felhívásokat stb., akik eleddig ilyenekkel nem próbálkoztak képességeik előtételtől terhes iskolai, osztályközösségbeli leértékelődése miatt.

Számtalan gyerek próbálkozik versírással (főleg a természetről), mely fejleszt a fogalmazási készségüket, önállóságra nevel; s a mások előtti kiállítás, mint személyiséget befolyásoló tényező sem elhanyagolható. Rendezvényeken a szakkörök tanulói önálló közönségként mutatkoznak be. Sajátos, bemutató szekrényekkel kiegészített faliújságunk van, mely egyaránt szól a szakköri tagokhoz, valamint az iskola többi tanulójaéhoz.

„Most láthatod a természetben” címmel egy állandó, a természet aspektusonkénti változását bemutató természetrajzi kiállításunk is van, ahol a kiállított növények, állatok megismerésével bővíthetik fajismeretüket. Védett állatot csak fotón vagy rajzon keresztül szemléltetünk! E kis kiállítás az egész tanulóifjúság szemléletét formálja, természetismeretét gyarapítja.

Az iskola életében hagyomány már a szakkör egyes tagjai által szerkesztett és kiadott újság, a Madártani Figyelő, melybe a gyerekek évközi írásaiból válogatunk.

Összefoglalva: ... A természetvédelmi szakkör mint a tanórán kívüli nevelés egyik lehetősége, igen fontos a mindennapok iskolai életében. Olyan kölcsönös egymásrahatások alakulnak ki, melyből a szakmai oldalon túl tantárgypedagógiai, illetve általános pedagógiai eredmények is származnak.

Az iskola életében a jól működő szakkör állandóan jelen van, kisugárzó ereje esetenként a község életében is megmutatkozik (bemutatóestek, természetvédelmi ankétok). Természetesen fontos, hogy az iskola — bárhol légyen is az — ismerje el és támogassa jól működő szakkörének sokirányú tevékenységeit, adjon biztatást új ötletek, módszerek kipróbálásához.

A szakköri programban tervezettek időnként párhuzamosan haladnak egy-egy évfolyam tananyagával, sok lehetőség van a koncentrációra, komplementer ismeretanyagok nyújtására.

A közös eszköz- és szemléltetőanyag-használat sem elhanyagolható, s a szertár-fejlesztés egyik bázisa lehet a szakkör, vagy azon belül egy kisebb gyerekcsoport tevékenysége.

A szakköri munkában tapasztaltak pedig újabb töltést, ötleteket adhatnak a szakmai módszerváltáshoz, pedagógiai eljárások megválasztásához, azok variálásához.

II. Természetkutató szaktáborok

A tábor — a hasonló természetvédő szakkörök esetében — többnyire az éves munka összegzésének, egy hosszabb közösségben töltött természetismereti foglalkozásnak is tekinthető. Eddig 9 alkalommal szerveztük meg a mindig romantikus sátor-tábort, módszerében építve a cserkész hagyományokra. Diákjaink a szakköri munka során szerzett ismereteiket itt kissé kötetlenebb formában bővíthetik tovább. A pedagógus több oldalról ismerheti meg tanítványait (személyiségüket, viselkedésüket stb.), s visszatérve, az iskolában ezekre építhet nevelőmunkája során. A táborokban igyekszem bizonyos fedéssel a környezetismereti és biológiai tananyagokra is közvetetten kitérni, mintegy belelopva a már tanult vagy tanulandó anyagrészeket, tantervi anyagot a tábor szakmai életébe. Pl.

kéregrajzolatok — fajismeret,

biomassza-vizsgálatok — táplálkozási piramis,

talajlakók — a mikroszkóp használata, az ökológiai egyensúly.

Megállapíthatjuk, hogy a tábori környezetben egyszerű a szaktárgyi tudás fejlesztődik, másrészt pedagógiai nevelőereje révén a gyerekek személyiségét pozitív irányba tudjuk befolyásolni. Közvetlenebb, mondhatni őszintébb, a szó tiszta értelmében bizalmasabb kapcsolat alakul ki tanár és diák között, amelyre szilárdabban építhetjük nevelőmunkánkat.

III. Hipotetikus modellem az erdei iskola

Ma még alig rendelkezem információkkal erről az oktatási, nevelési formáról, ezért saját elképzelésem szerint vázolom fel az általam ideálisnak látszó, tapasztalataimból magam előtt felépített erdei iskola modelljét.

A környezeti nevelés szempontjából egy sokat ígérő oktatási-nevelési formát terveztem meg a folyamatosan üzemelő erdei iskolában, mely az intézményekben folyó szakköri, önálló tábori képzés utolsó láncszeme lenne. Megyénkben érdemes lenne a Ricsikai-erdőben található, volt Forgách-kastélyban kísérletképpen beindítani ezt a fajta munkát. Néhány éves pedagógiai kísérlet bizonyíthatná életképességét, avagy más rendszer szerinti átalakítását. Elképzelésem szerint 20—25 fős gyerek- vagy ifjúsági csoporttal hetenkénti turnusváltással volna legcélszerűbb üzemeltetni. A tanulók megfelelő tanári, szakmai irányítás mellett gyakorlatias módszerekkel ismerkednének az erdő adott biocönózisaival — vizsgálnák fajait, alapvető ökológiai ismeretekhez jutnának. Az általam elképzelt modell szerint ezen egy hét alatt tantárgyi tanítás nem folyna, illetve csak önképzési formában, volnának viszont biológiai és ökológiai órák megfelelő ütemezés szerint. Az effajta erdei iskola ötletét érdemes lenne megyénkben továbbgondolni. A megyei pedagógiai intézet tervez is lépéseket tenni ebben a kérdésben, s várható, hogy a környezeti nevelés témakörében jártas elméleti és gyakorlati szakemberek, pedagógusok bevonásával egy részletes munkaprogramot is sikerül a közeljövőben megalkotni.

A környezeti nevelés jelenlegi iskolai lehetőségeit, korlátait ismerve, az erdei iskola, mint nevelési-oktatási forma, mindenképpen eredményes lehet, ha megfelelő irányítással dolgozik. Mint új lehetőség, nemcsak színezheti változó közoktatási rendszerünket, de eredményeivel hozzá is járulhat annak sikeréhez, egy új, környezetközponterűbb, gyerekkorban megalapozott, s óhajtott ökológiai szemlélet kimunkálásához.